

OLN

OULD LEIDEN NIEUWS

Magazine van de Historische
Vereniging Oud Leiden

jaargang 23 - nummer 4
december 2023

**INTERVIEW BURGEMEESTER
PETER VAN DER VELDEN**

**AANVRAAG MONUMENTEN-
STATUS FABRIEKSPAND**

**HISTORISCHE
VERENIGING OUD LEIDEN**

Van de redactie

Een inkijsje in het verbouwde Lidwinahuis in de vorige *Oud Leiden Nieuws* leidde tot een aantal reacties. Lidwina, zo wisten de reageerders met zekerheid te stellen, staat wél afgebeeld op het glas-in-lood raam, en niet Jezus.

Waarom deze vergissing gemakkelijk gemaakt kan worden, wordt in dit nummer uitgelegd. En het is ook een mooie aanleiding om het bijzondere leven van de schaatsende schone uit Schiedam op te diepen. Of, nu ja schaatsende.... Ze was vrij snel uitgeschaatst. Eind 14e eeuw raakte Liduina van Schiedam aan bed gekluisterd door een val op het ijs van de Maas.

Door de manier waarop zij haar lot droeg, is ze tot op de dag van vandaag voor de rooms-katholieken de beschermheilige voor de chronisch zieken.

Een andere lezenswaardige reactie kregen we van Tanja Elstgeest, de directeur van De Lakenhal. Zij gaat in op de opinie van Jan Rijs-

dam, in de vorige OLN. Rijsdam mist kritische reflectie op het Leidse slavernijverleden in het stedelijk museum. Hij mist nieuwe inzichten en maatschappelijke actualiteit. Het is allemaal te mannelijk, te westers en grosso modo te traditioneel, betuigt Rijsdam. Elstgeest pakt de handschoen op en reageert op Rijsdams opinie. Hoe zij daar over denkt kunt u verderop in het magazine lezen.

In deze alweer laatste *Oud Leiden Nieuws* van het jaar is uiteraard nog veel meer lezenswaardigs te vinden. Zo maken we kennis met de nieuwe – interim – burgemeester Peter van der Velden. En is er aandacht voor de actualiteit rondom het glas-in-beton kunstwerk, de stadspoorten en de Fabriek van Diastatische Producten. Ook is er nieuws over de Oud Leiden Prijzen en vertelt Dirk Alkemade wat we van de Jan van Houtlezing kunnen verwachten. Dat is, zo te lezen, iets om naar uit te kijken.

Inhoud

Inhoud

Van de redactie	2
Inhoud	2
Van de voorzitter: Schakel in een keten van generaties	4
Diesverslag	5
Nieuwe burgemeester: 'Leiden geeft mij goesting'	7
Monumentale kunst: Einde aan kunstwerk Glas-in-Beton, reconstructie zeer onzeker	10
Blauwe Toren teruggevonden: Oud Leiden pleit voor zichtbaar behoud	12
Waar is het vaandel van de Leidse Dovenvereniging De Sleutelstad?	13
Opinie: Nieuwe blik op het verleden	14
Voortaan elk jaar een Oud Leidenprijs	15
Fabriek van Diastatische Producten is herinnering aan oude dijkdorp langs de Rijn	16
Binnenkijken: Sfeervol wonen in een 170 jaar oud huis	18
Schothouders: een Leids fenomeen?	21
Visualisatie van verdwenen stadspoorten wordt werkelijkheid	22
Stichting verwerft gedetailleerde aquarel van weeshuis in de 18e eeuw	23
Liduina van Schiedam: Over een schaatsende Schiedamse schone in de Sleutelstad	24
Stem van Leiden: Pareltjes in de geschiedenissen van 'gewone' Leidenaars	26
Lezingen	30
Excursies: Vooruitblik programma 2024	33
Boekentips	33
Correcties en aanvullingen	34
Agenda	35
Colofon	35
Bedrijfsleden	36

Foto omslag:

Ondanks brede steun heeft de gemeente het plan voor behoud van het kunstwerk Glas-in-Beton in het voormalig belastingkantoor aan de Stationsweg 107 afgewezen.

7

**NIEUWE BURGEMEESTER:
'LEIDEN GEEFT MIJ GOESTING'**

10

**EINDE AAN KUNSTWERK
GLAS-IN-BETON**

16

**FABRIEK VAN DIASTATISCHE PRODUCTEN IS
HERINNERING AAN OUDE DIJKDORP**

18

**SFEERVOL WONEN IN EEN 170
JAAR OUD HUIS**

22

**VISUALISATIE VAN VERDWENEN STADSPOORTEN
WORDT WERKELIJKHEID**

24

**OVER EEN SCHAATSENDE
SCHIEDAMSE SCHONE**

Schakel in een keten van generaties

Je ziet het pas als je het door hebt. Soms wordt iets zo helder onder woorden gebracht dat je opeens begrijpt hoe het zit. Dat overkwam mij een tijdje terug toen ik een column van Renske van Goor las. Zij beschreef haar eigen bestaan en dat van haar familieleden als schakels in een oneindige keten van generaties. Als jij er niet meer bent en in een verre toekomst niemand meer weet wie je was, dan ben je nog steeds onderdeel van die keten.

Omgekeerd (en daar zat voor mij het aha-moment) zie je af en toe opeens een heel stuk van zo'n keten als iets uit het verleden zichtbaar wordt gemaakt. Begraafplaatsen hebben dat effect op mij. Je ziet meerdere namen op stenen en vraagt je af hoe de onderlinge relaties waren. Wat ze doorgegeven hebben aan hun nageslacht of aan de mensen in hun omgeving.

Bij bezoeken aan oude gebouwen bekruipt mij soms datzelfde gevoel. Nieuwsgierig naar wie hier leefde en rondwandelde. En naar hoe dat toen was. Tijdens de Open Monumenten Dagen was ik in het pand Oude Singel 118.

Daar zag ik een geweldige gang met formidabel stucwerk en ornamenten. Dit pand is in de 18^e eeuw aangekocht en verfraaid door Daniël van Eys, lakenhandelaar en bezitter van diverse plantages in Berbice aan de noordkust van Zuid-Amerika. Inderdaad, plantages waar het werk gedaan werd door slaafgemaakten. Een keten die vanuit het verleden doorloopt tot de dag van vandaag, en die opeens zichtbaar en ongemakkelijk werd toen ik in die indrukwekkende gang stond.

Zo maakt ook de historische kaart van Leiden het verleden zichtbaar. Neus maar eens op de website www.historischleideninkaart.nl. Daar kun je onder andere zien dat in 1543 aan wat nu Aalmarkt 17 is, Claes Gijsbrechtsz woonde. In dit project van Erfgoed Leiden en Omstreken, dat door de Historische Vereniging Oud Leiden wordt ondersteund, is in kaart gebracht wie vroeger woonde op een bepaalde plek in de toenmalige binnenstad. Dat ik niet de enige ben die dit interessant vindt, bleek wel uit de grote belangstelling voor deze interactieve kaart tijdens de Open Monumenten Dagen.

'Historisch Leiden in Kaart' maakt zichtbaar wat nauwelijks meer zichtbaar is. Daarmee werken we aan de doelstelling van Oud Leiden om de kennis van en belangstelling voor de geschiedenis van Leiden te bevorderen. Dat werkt natuurlijk het beste als behouden blijft wat nu nog zichtbaar is. Daarom zou het eeuwig (letterlijk!) zonde zijn als het glas-in-beton kunstwerk van Jan Meine Jansen in Stationsplein 107 werd gesloopt of verwijderd en daardoor onzichtbaar gemaakt. Dat we een schakel zijn in een keten van generaties, brengt de plicht met zich mee te zorgen voor wat deze keten kenbaar en beleefbaar maakt. Ook als dat moeite en geld kost.

Gerda van den Berg
voorzitter@oudleiden.nl

Gerda van den Berg

Voorstel voor commissie Leidse liederen

Muzikale 121e verjaardag van Oud Leiden

“Er is voor ieder wat wils bij Oud Leiden”, zo begon voorzitter Gerda van den Berg haar toespraak tijdens de drukbezochte 121e Dies. En dat was ook zeker het geval in de Hooglandse Kerk op 4 november, waar de Dies traditioneel plaatsvond.

Tekst: **Marleen Hogendoorn**

Foto's: **Joke Ouwehand**

De Diesrede werd door Olga van Marion (verbonden aan Universiteit Leiden) gehouden. Ze had onderzocht hoe Leids de Leidse liedjes uit de zeventiende eeuw waren. Lieder uit die tijd uit steden als Amsterdam en Haarlem waren immers niet zo lokaal georiënteerd.

Gelukkig toonde haar onderzoek aan dat de liederen uit Leiden inderdaad ook best wel Leids waren. Op bevlogen wijze en

met hulp van de zingende Margot Kalse en op de luit spelende Earl Christy zorgde ze voor een lezing die nog lang herinnerd zal worden. Ze eindigde met haar wens voor een commissie Leidse liederen en kreeg daar positieve reacties op.

Burgemeester Peter van der Velden was aanwezig, hij kreeg het eerste exemplaar van het Leids Jaarboekje uitgereikt door redactievoorzitter Ed van der Vlies. En vervolgens overhandigde Tjerk Trippen-zee het eerste exemplaar van de Leiden Kalender 2024.

Na het officiële deel was er nog de historische jaarmarkt waar leden het glas konden heffen op de verjaardag van HVOL. Het bleef nog lang onrustig in de Hooglandse Kerk.

Voorzitter Gerda van den Berg heet de HVOL-leden welkom in de Hooglandse Kerk.

Elke dies begint met het gezamenlijk zingen van het Leids Volkslied.

Olga van Marion hield een bevlogen diesrede over Leidse liedjes in de zeventiende eeuw.

Een aantal van de liederen werden ten gehore gebracht door Margot Kalse, op luit begeleid door Earl Christy.

Burgemeester Peter van der Velden neemt het Leids Jaarboekje in ontvangst van redactievoorzitter Ed van der Vlist.

Tjerk Trippenzee overhandigt de Leiden Kalender 2024.

Een rij voor het pas verschenen boek Leiden ooit, vroeger en nu.

Voor ieder wat wils op de historische markt, zeker als het gaat om boeken over Leiden.

Interview met Peter van der Velden

‘Leiden geeft mij goesting’

Na het afscheidsinterview met vertrekkend burgemeester Henri Lenferink in het afgelopen nummer van *Oud Leiden Nieuws* moeten we natuurlijk ook de waarnemend burgemeester een plekje geven in dit magazine. Peter van der Velden (1954) was burgemeester in onder andere zijn geboortestad Bergen op Zoom, Emmen en Breda en sinds afgelopen september waarnemend burgemeester van onze stad. “Ik neem tijdelijk waar, maar wel met volle overgave,” vertelt hij. We spreken hem daags na zijn allereerste 3 oktoberviering.

Tekst: Marleen Hogendoorn

Hoe was uw eerste Leidens Ontzetviering?

“Ik heb het heel intens beleefd. Ik heb genoten van de vreugde en de saamhorigheid. Er stonden rijen mensen voor een bordje hutspot. Mensen waren in rood-wit gekleed voor de samenzang. Iedereen was vrij. Er was regen, maar desondanks was iedereen er. Een feest van tradities kan ik waarderen.”

Is het laat geworden?

“Rond een uur of half een ’s nachts verliet ik het gemeentehuis na een lange dag. Ik mocht gelukkig de dag erna wat later beginnen. Ik houd wel van feesten vieren, ik ben natuurlijk carnaval gewend. Een echte Bourgondiër zegt: je hebt het genoeglijke nodig om het serieuze te doen.”

U scoorde punten toen u een stukje meeblies op uw trompet.

Lacht: “Ik houd van muziek maken. Ik dacht: ik kan wel in die koets blijven, ik ga eruit en speel wat mee. Het ontroerde me wat het met mensen deed. Muziek maken zegt soms meer dan woorden.

De burgemeester van Oegstgeest stuurde me een filmpje: dat heb je goed gedaan. Het was een spontane actie. Ik dacht: wat doe ik nu weer? Het was een beetje ondeugend.”

Kende u Leiden al een beetje?

‘Als klein manneke kwam ik al in Leiden, mijn oom werkte bij de V&D. Ook bezocht ik als wet-

De nieuwe Leidse (interim-)burgemeester Peter van der Velden.

Brill and De Gruyter have agreed to join forces to
become the leading academic publisher in the
Humanities as

DE GRUYTER BRILL

The enlarged scale will accelerate Brill's transition to Open Access and increase the ability to deliver cutting-edge technology. De Gruyter Brill will publish over 3,500 books and 800 journals per year while providing the best possible service and infrastructure to the scholarly communities.

Sharing similar cultural values with deep roots and a long tradition in the academic community, Brill is looking forward to continue their growth path with De Gruyter.

WWW.BRILL.COM

houder van Bergen op Zoom in de jaren tachtig deze stad om met wethouder Cees Waal te praten over stadsvernieuwing. Als je ziet hoe Leiden zich heeft ontwikkeld: van artikel 12-gemeente naar een stad van geschiedenis, monumenten, wetenschap en cultuur. Het is echt een parel van een stad geworden.”

Henri Lenferink nam u een dagje mee door Leiden. Hoe was dat?

“Hij heeft mij en mijn vrouw een dagje op sleeptouw genomen door de stad. We begonnen om kwart voor negen en gingen langs alle mooie gebouwen van betekenis. We kregen een uiteenzetting van Henri. Om zes uur waren we klaar en daarna gingen we bij hem thuis eten. Het was heel gezellig. En hij vertelde over de dossiers die ik moest kennen. De schoen van Henri, twintig jaar als burgemeester aan Leiden gebonden, past mij niet. Die twintig jaar kan je niet zomaar opvangen. Als waarnemer ben ik aangesteld voor de periode van een jaar. Maar als je het ziet als tijdelijk, dan krijg je een bepaalde kilheid en dat kan niet. Je neemt waar, maar wel met volle overgave.”

Wat valt u op aan de stad?

“De schoonheid valt me op. De hofjes, het Rapenburg, de Hortus, het Academiegebouw, het stadhuis waar we nu zitten. En ook de Pieterskerk vind ik waanzinnig mooi. Ook al is er niets in de kerk, dan is het er al mooi. Een stad als Leiden geeft de inwoners een identiteit. Ze zijn er trots op. Ik heb de afgelopen tijd mensen ontmoet die heel blij zijn met Leiden.”

Heeft u Oud Leiden al in actie meegemaakt?

“Ik las laatst in de krant over het glas-in-betonvraagstuk. Ik ga daar natuurlijk niet over, dat is de wethouder waarvan ik weet dat hij alles doet om respectvol met bouwwerken om te gaan. En Polderpark Cronesteyn, of dat een monumentenstatus moet krijgen of niet? Of de discussies over hoogbouw. Iedereen vindt daar wat van. Tegelijkertijd is er ook een uitdaging om genoeg betaalbare woningen beschikbaar te hebben.” “Ik vind het goed dat er een vereniging als Oud Leiden is. Het houdt je scherp. Men maakt zich druk om de stad uit liefde. In Bergen op Zoom had je ook zo’n vereniging. Ik voelde hun ogen in mijn rug als wethouder. De geschiedenis moet ook het uitgangspunt zijn voor de struc-

tuur van morgen. Er zijn steden die heel slordig met hun monumenten zijn omgegaan, Leiden is daar gelukkig heel zorgvuldig mee.”

Heeft u wat met erfgoed?

“Zeker. Toen ik op de middelbare school zat wilde het college een muziekschool bouwen op de ravelijn van de vesting. Daar heb ik toen met een groep klasgenoten tegen geprotesteerd. En dat werkte ook nog eens.”

Bevalt het als import-Leidenaar?

“Ik ben trots en dankbaar dat ik deze functie mag doen. Met mijn vrouw woon ik nu bij het Galgewater. Als ik een dag met wat lastige dingen heb gehad, kijk ik naar buiten en dat maakt een hoop goed. Het lijkt Venetië wel. Leiden geeft mij goesting.”

*Burgemeester Van der Velden met het jaarboekje van Oud Leiden uit zijn geboortjaar.
Foto: Marleen Hogendoorn.*

Einde aan kunstwerk Glas-in-Beton, reconstructie zeer onzeker

‘Alles van waarde is weerloos’. Met dit citaat van Lucebert begon het raadslid voor de Partij van de Dieren in de commissievergadering Stedelijke ontwikkeling op 28 september haar betoog. En Luceberts gelijk werd tijdens de vergadering maar weer eens bevestigd. Want de raadsleden besloten dat het Glas-in-Beton kunstwerk in het oude belastingkantoor moet wijken voor nieuwbouwplannen in het Morspoortgebied. Er is, aldus de politiek, geen geschikte alternatieve locatie gevonden en er is geen dekking voor de kosten van verplaatsing.

Tekst: **Jos Hooghuis**

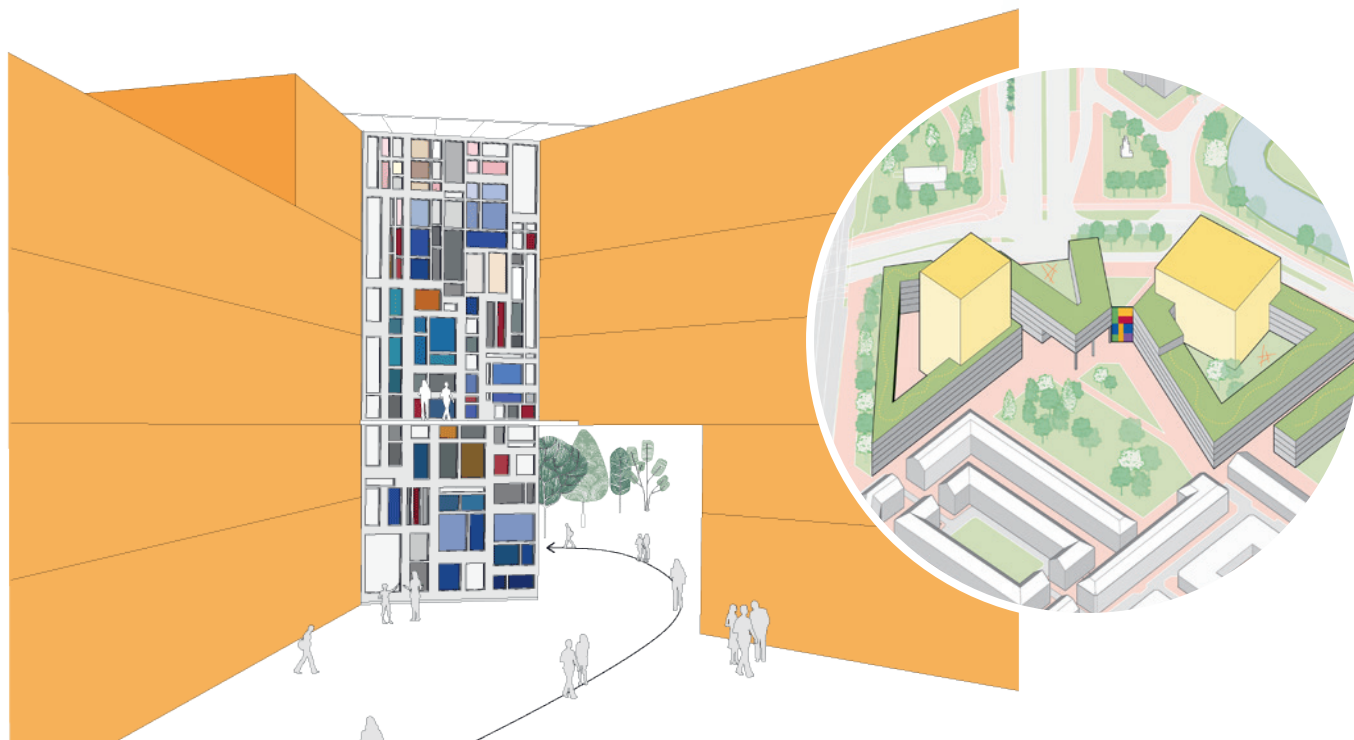
In de eerdere Gebiedsvisie voor het gebied was nog bepaald dat het unieke glas-in-betonkunstwerk van Jan Menno Meine Jansen uit 1966 in het voormalige belastingkantoor aan Stationsplein 107 moest worden behouden in de nieuwbouw. En dat het zichtbaar moest

blijven voor het publiek. Maar in het bestemmingsplan was dat geschrapt.

De HVOL heeft daarom de Leidse architect Fons Verheijen benaderd die samen met architect Allard Meine Jansen, kleinzoon van de kunstenaar, een plan heeft gemaakt waarin het kunstwerk blijft behouden. Het glas-in-betonwerk kan in dit plan op zijn huidige plaats blijven, in de open ruimte, verankerd tussen twee nieuwbouwkavels. Dit plan krijgt steun van onder andere Erfgoedvereniging Bond Heemschut, het Cuypersgenootschap, wijkvereniging Transvaal, Stichting Vierkant in vierkant, oud-directeur van De Lakenhal Meta Knol, oud-cultuurminister Elco Brinkman en voormalig rijksbouwmeester Floris Alkemade. Het plan is door de gemeente echter afgewezen op grond van planologische, technische en financiële argumenten. De gemeente besloot wel – mede op verzoek van de gemeenteraad – een handreiking te doen. Zij is bereid tot opslag van het kunstwerk gedurende een jaar, mits de HVOL voor eind 2023 de kosten hiervan, geraamd op € 250.000 opbrengt. De gemeente financiert zelf de asbestsanering en het verwijderen van het beton. Dit is geraamd op anderhalve ton. Een tweede voorwaarde is dat voor eind 2024 een plek is gevonden voor herplaatsing in de openbare ruimte. De

Het kunstwerk Glas-in-Beton dat nu nog onderdeel uitmaakt van het voormalig belastingkantoor aan de Stationsweg 107.

Het door de gemeente afgewezen plan van Fons Verheijen en Allard Meine Jansen.

HVOL en de erven zullen voor herplaatsing de financiële middelen moeten verwerven. Een schier onmogelijke opgave, maar Oud Leiden zal tot het uiterste haar best doen om middels fondsen, steun in natura en contra-expertises zoveel mogelijk van het kunstwerk te behouden voor een latere reconstructie.

Oud Leiden is uiteraard zeer teleurgesteld in dit besluit. De steun in de gemeenteraad voor dit hoogste kunstwerk in zijn soort was minimaal. Ondanks brede steun voor behoud bij de vele insprekers, ook uit de omliggende wijken. De angst dat behoud kostbaar en tijdrovend is, en daarmee een bedreiging vormt voor de woningbouwopgave en de daarmee gepaard gaande rijkssubsidies, was te groot.

Er was één klein lichtpuntje in het proces: door middel van een erratum op het bestemmingsplan heeft de gemeente herplaatsing in de openbare ruimte in het stationsgebied mogelijk gemaakt. Hierover is Oud Leiden in overleg met de supervisor van het gebied. Het komt erop neer dat de gemeente de volledige kosten van behoud van dit unieke kunstwerk, dat gemeentelijk eigendom is, bij de burgers legt.

ADVERTENTIE

KOM LUISTEREN!

DE LEIOSE
SALON

BIJZONDERE KAMERMUZIEK:
INTIEME CONCERTEN IN HET WEESHUIS
AAN DE HOOGLANDSE KERKGRACHT

KIJK OP ONZE SITE VOOR HET VOLLEDIGE PROGRAMMA: WWW.LEIDSESALON.NL

Blauwe Toren teruggevonden: Oud Leiden pleit voor zichtbaar behoud

Werkzaamheden naast de Sterrenwacht hebben een stuk van de middeleeuwse stadsmuur en een stukje van een van de muurtorens aan het licht gebracht. Dit gebeurde bij de aanleg van een nieuwe brug en looppad ter hoogte van de Sterrenwachtlaan. De funderingen van de muurtoren zijn bij de werkzaamheden geraakt en helaas beschadigd, maar ze blijven grotendeels bewaard in de bodem.

Tekst: **Jan-Jaap de Haan, met dank aan Chrystel Brandenburg**

Bij werkzaamheden naast de Sterrenwacht kwamen een stuk van de middeleeuwse stadsmuur en een stukje van een van de muurtorens aan het licht.

Met een eventuele doorsnijding van de voormalige stadsmuur werd gezien de locatie rekening gehouden. Omdat in de vergunning was voorgeschreven dat de werkzaamheden begeleid werden door erfgoed specialisten waren de archeologen van Archol BV – het zelfstandig onderzoeksbureau van de Universiteit – snel ter plaatse. Zij hebben het zichtbare muurwerk gedocumenteerd.

Het bolwerk aan de singel waarop de Sterrenwacht in 1857 is gebouwd was voorheen een onderdeel van de vestingwerken van de stad. Deze vestingwerken waren aangelegd na de laatste stadsuitbreiding aan die zijde van de

stad (het Rapenburg, aangelegd tussen 1386 en 1389). Deze omvatten oorspronkelijk een muur met daarachter een wal en op regelmatige afstanden 33 torens. Hoe deze er exact uit hebben gezien is niet bekend. Op sommige tekeningen hebben ze een dak, op andere niet. Door de veranderde wijze van oorlogsvoering en de opkomst van kanonnen was het verdedigingsstelsel al snel verouderd.

Zoals bekend is slechts één van deze waltorens behouden gebleven, namelijk de waltoren Oostenrijk aan de Jan van Houtkade. Van de Dulletoren aan de Oude Vest werden de fundamenteën in 1982 opgemetseld en de toren Bourgondië, eveneens aan de Jan van Houtkade, zal in 2024 gevisualiseerd worden. De nu gevonden toren was mogelijk iets groter dan de bekende toren Oostenrijk. Uit het feit dat ook dakpanresten zijn gevonden, wordt aangenomen dat deze toren een dak had.

Van ravelijn tot bolwerk

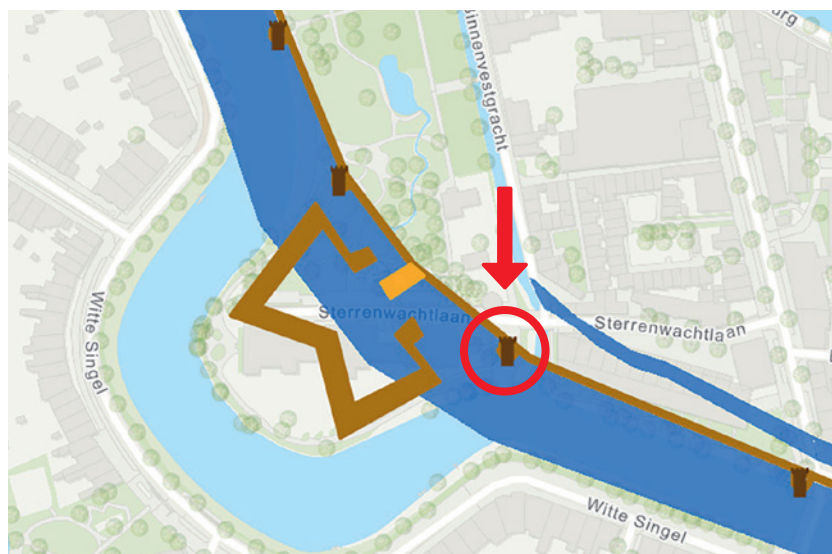
In 1575, direct na beleg en ontzet, werd als uitbreiding van dit verdedigingsstelsel tussen de Blauwe of Nobelstoren en de Dubbelaarstoren (aan de westzijde) een ravelijn in de gracht aangelegd. Een ravelijn is een driehoekig verhoogd eiland dat vóór de eigenlijke verdedigingswerken ligt; als vooruitgeschoven verdediging diende het de eerste aanvalsgolven op te vangen. De kaart van Liefrinck uit 1578 toont als enige kaart de ligging van de waltoren direct ten oosten van het ravelijn, met stadsmuur, toren en een molen even ten oosten daarvan. Dit ravelijn heeft niet lang bestaan:

al in 1591 werd het water tussen ravelijn en stadsmuur opgevuld en het geheel tot bolwerk opgehoogd en uitgebouwd zoals te zien is op de kaart van Bast uit 1600. Dit bolwerk werd in het vervolg het Blauwe Bolwerk genoemd.

Toekomst

De funderingen van de muurtoren zijn dus grotendeels in de grond bewaard gebleven en dat blijft zo. De projectleider van Archol heeft al contact gehad met zijn opdrachtgever van de universiteit over mogelijkheden om de toren zichtbaar te maken. Gesproken is over het gedeeltelijk opmetselen en/of visualiseren. Oud Leiden ondersteunt dit idee en heeft er bij de universiteit op aangedrongen om het verhaal van dit bolwerk in de nieuwe omloop van de Hortus zichtbaar te maken en toe te lichten.

Vindplaats van de funderingen van de Blauwe Toren

Vaandel

Waar is het vaandel van de Leidse Doofstommenvereniging De Sleutelstad?

Een groeiende groep leden van de Leidse doovengemeenschap, nabestaanden en universiteitsmedewerkers is naarstig op zoek naar het verdwenen vaandel van de Leidse Doofstommenvereniging De Sleutelstad. In 1935 werd de eerste dovenvereniging in Leiden opgericht door David Daniëls, een joodse student uit Amsterdam die tot leerling-glasblazer werd opgeleid bij het Kamerlingh Onnes Laboratorium.

Bij het eerste lustrum in 1940 kreeg de vereniging het vaandel met daarop de naam en oprichtingsdatum cadeau. Kort na dit lustrum brak de Tweede Wereldoorlog uit en viel de dovenvereniging uiteen. Lang werd gedacht dat het vaandel verloren was gegaan. Tot in 2018 een foto opdook van een Leidse student met het vaandel. Deze student woonde eind jaren tachtig op het Noordeinde 40, waar het vaandel prominent in de gang hing. Daar hing het ook nog tijdens een huisreünie tussen 2005 en 2010, maar wat er daarna mee gebeurd is, is onbekend. Aan het Noordeinde is het in ieder

geval niet meer, het voormalig studentenhuus is inmiddels een huurappartement geworden.

Wellicht zijn er oplettende leden van Oud Leiden die weten waar dit erfgoedstuk gebleven is. Tips en informatie kunnen naar de redactie gemaïld worden via oln@oudleiden.nl.

Viering van het 5-jarig bestaan van de Leidse Doofstommenvereniging.

Nieuwe blik op het verleden

In zijn opiniestuk 'Lakenhal mist kritische reflectie op slavernijverleden' constateert Jan Rijdsdam dat Museum De Lakenhal in haar vaste collectie te veel vanuit een mannelijk, westers gezichtspunt de geschiedenis van Leiden en de kunsten toont. Ik kan het niet geheel met hem oneens zijn. In de zalen van Museum De Lakenhal vind je vooral de kunst en het verhaal van Leiden waarop men al eeuwen trots is geweest. Vanuit een hedendaagse blik bekeken, zitten daar blinde vlekken in.

Ik hoop dat Jan Rijdsdam zich realiseert hoe omvangrijk het voor een museum is om daar verandering in aan te brengen. Het ombuigen van bijna 150 jaar verzamelgeschiedenis in Museum De Lakenhal is geen kwestie van het herschrijven van enkele bordjes. Net als bij veel andere musea gaat het om een totale gedaantewisseling van het museale denken. Het zal alle facetten van het museum raken en we zullen nog vele keuzes moeten maken.

Voor ik twee jaar geleden begon als directeur van Museum De Lakenhal, werkte ik in de Rotterdamse theaterwereld. Daar werkte ik veel met kunstenaars en collega's met verschillende culturele achtergronden. Via hen leerde ik met andere ogen naar de wereld te kijken en mijn eigen kennis niet als de norm te zien. Tijdens mijn eerste maanden in Leiden viel me op hoe wit deze stad en het museale veld zijn. In Leiden voelt diversiteit verder weg.

Waar dus te beginnen? Ik koos niet voor de quick wins – hoewel de term 'Gouden Eeuw' wel degelijk uit onze teksten werd verbannen – maar wilde eerst investeren in bewustwording en gesprek. Daarin werken we samen met andere culturele organisaties uit Leiden in een programma over diversiteit en inclusie en nam ik plaats in een stuurgroep bij de gemeente. Het landelijke herdenkingsjaar van het slavernijverleden gaf ruimte om het onderwerp bre-

der bespreekbaar te maken. Kwartiermaker Peggy Wijntuin sprak openlijk over het slavernijverleden in relatie tot hedendaags racisme, met als één van de resultaten dat het gemeentebestuur én de universiteit nu toch opdracht gaven tot uitgebreider onderzoek naar hun rol in het koloniaal verleden.

*Op 9 november opende de tentoonstelling **Strijden ga ik – Anton de Kom en de Surinaamse Studenten Unie** – een tentoonstelling die onder andere is gemaakt in co-creatie met de Universiteitsbibliotheek Leiden en met de oud-leden van deze Unie, die in de jaren 60 en 70 zeer actief waren in Leiden. Ik ben nu al trots op het resultaat: met dit project voegen we een hoofdstuk toe aan de studentengeschiedenis van Leiden vanuit een Surinaams-Nederlands gezichtspunt.*

*Jan Rijdsdam noemt dit project in zijn stuk 'niet genoeg'. Ik zie het als een **stepping stone**. De komende jaren zal ons publiek veranderingen gaan zien in de manier waarop we verhalen vertellen, taal gebruiken, de collectie tonen, tentoonstellingen maken en verzamelen. En natuurlijk zullen we ook op zaal aandacht gaan besteden aan de gruwelijke kant van de vaak geprezen internationale lakenhandel.*

Ik verwacht bovendien dat er nog veel meer pijnlijke feiten over de geschiedenis van Leiden aan het licht zullen komen. Ook die zullen we deels moeten gaan borgen in onze collectie en presentaties. Tegelijkertijd ben ik vol vertrouwen dat deze nieuwe gezichtspunten ons naast pijnlijke, ook heel veel bijzondere werken en verhalen gaan brengen die zich nu nog buiten ons blikveld bevinden en de moeite waard zijn te komen zien en beleven.

*Tot ziens in Museum De Lakenhal.
Tanja Elstgeest, directeur*

Wilt u ook een opiniestuk schrijven voor **Oud Leiden Nieuws**?
Mail uw voorstel naar de redactie via oln@oudleiden.nl.

Voortaan elk jaar een Oud Leidenprijs

Vanaf volgend jaar is er elke Dinsdag een uitreiking van de Oud Leidenprijs. De wetenschappelijke prijs en de publieksprijs worden daarbij afwisselend uitgereikt, zodat ze allebei eens in de twee jaar worden uitgereikt. Tot nu toe werden zowel de wetenschappelijke als de publieksprijs eens in de vijf jaar uitgereikt.

Tekst: Marijn Kramp

Het bestuur van HVOL heeft het ritme van de prijsuitreiking veranderd om tot een betere spreiding te komen. Tot nu toe werden de prijzen; een oorkonde en een geldbedrag, eens in de vijf jaar en tegelijkertijd uitgereikt. Maar elk jaar aandacht voor historische publicaties is wel zo gepast in een stad als Leiden, vindt Rens Heruer, voorzitter van de Commissie Oud Leidenprijs.

In Leiden is getuige het aantal publicaties per jaar een meer dan gemiddelde belangstelling voor de geschiedenis van de stad. Dat aantal is dermate groot, aldus Heruer, dat de beoordeling ervan – eens per vijf jaar – fors veel werk is voor de jury. “Het is een hele klus om die periode van vijf jaar goed te overzien en om al die werken vervolgens te beoordelen.” Eens in de twee jaar de productie doornemen is beter te doen.

Prestigieuze prijs

Ander voordeel van een kortere periode is dat oudere producties niet ondersneeuwen. “We waren er altijd een beetje bang voor dat de oudere publicaties op de jurylijst, dus die van een jaar of vier geleden, in de loop der tijd aan bekendheid inboeten. Door de termijn fors te bekorten, ondervangen we dat nu.”

Met een zo goed en zuiver mogelijke beoordeling doet de jury recht aan het feit dat de wetenschappelijke prijs is uitgegroeid tot een prestigieuze prijs. “De inzendingen worden beoordeeld door wetenschappelijke professionals. Dat maakt dat de prijs belangrijk is om te

winnen. Het zegt echt wat over de kwaliteit van je onderzoekswerk”, aldus Heruer.

Ook de publieksprijs is inmiddels een vaste waarde geworden in Leiden die op steeds meer inzendingen kan rekenen. “Dus ook voor deze jury is het fijn om de periode wat korter maken. Dat zorgt ervoor dat de betreffende boeken, maar ook voorstellingen of exposities en andere presentaties nog vers in het geheugen staan van de mensen. Want uiteindelijk kiest hier het publiek een winnaar uit de shortlist.”

Voordrachten inzenden

Maar volgend jaar is dus als eerste de wetenschappelijke Oud Leidenprijs aan de beurt. De jury kijkt daarvoor naar alle wetenschappelijke publicaties over de Leidse geschiedenis uit 2022 en 2023. Kandidaten kunnen tot 1 mei 2024 worden voorgedragen via oudleidenprijs@oudleiden.nl. Heruer roept de leden op daar niet terughoudend in te zijn. “Of een inzending aan de voorwaarden voldoet is uiteindelijk aan de jury. Sta daar zelf vooral niet te lang bij stil maar stuur inzendingen gewoon in. Want hoe completer de longlist, hoe beter het resultaat.”

De jury van de wetenschappelijke prijs werkt komende editie onder voorzitterschap van hoogleraar stadsgeschiedenis Ariadne Schmidt. De andere juryleden zijn Olga van Marion (universitair docent Leiden University Centre for the Arts in Society), Jori Zijlmans (conservator Leidse geschiedenis Museum Lakenhal), Pieter Slaman (universitair docent universiteits- en onderwijshistorie), Cor de Graaf (adjunct-directeur Erfgoed Leiden e.o.) en Jan Postma (historicus en oud-burgemeester).

Fabriek van Diastatische Producten is herinnering aan oude dijkdorp langs de Rijn

Een 'brutale actie', noemt een van de eigenaren van het pand Rijndijk 156 het. Maar hij begrijpt ons ergens ook wel: Oud Leiden pleit voor de status van gemeentelijk monument voor de voormalige Fabriek van Diastatische Producten. Naar aanleiding van onze aanvraag ontvangen de huidige eigenaars van het pand ons ter plaatse, zodat wij het pand ook van binnen kunnen bekijken.

Tekst: **Jan-Jaap de Haan**

Oud Leiden heeft de gemeente gevraagd de aanvraag met enige urgentie te behandelen, aangezien wij al vermoedden dat er op niet al te lange termijn plannen voor dit terrein zullen worden ontwikkeld. En dat is ook zo; een consortium onder de naam Nautix-Niersman is in gesprek met de gemeente voor een grootschalige gebiedsontwikkeling op en naast de huidige fabriekslocatie aan de Rijndijk. Onze belangstelling betreft in het bijzonder

het kantoorgedeelte van de Fabriek van Diastatische Producten. Het pand maakt sinds 1938 deel uit van het complex van dit agro-industrieel bedrijf, gespecialiseerd in de verwerking van en handel in moutextract, tientallen jaren de enige moutextractfabriek in Nederland.

Openbare school

Bij de gemeentegrenswijziging van 1966 werd het gezag over de Rijndijk (nu onderdeel van de Stevenshof) overgedragen aan de gemeente Leiden. Het hier bedoelde 'voorhuis' van de fabriek is de oude onderwijzerswoning van de in 1874-1875 gebouwde Voorschotense gemeentelijke openbare lagere school, vanouds de buurtschool of bijschool genoemd.

Deze school heeft tot 1937 gefunctioneerd, waarna de gemeente Voorschoten het gebouw in 1938 voor 6.500 gulden verkocht aan de in 1936 opgerichte Fabriek van Diastatische Producten (directie en oprichters waren Herman W. Kunst en Jan W. Nieuwenhuizen Segaar). Deze fabriek produceerde mout- of maltextract, een grondstof voor bakkerijproducten en snoepfabrikanten, die het gebruikten als kleurstof of smaakversterker.

Het gebouw ligt aan de Oude Rijn, die indertijd gebruikt werd voor de levering van grondstoffen en het vervoer van het maltextract naar de haven van Rotterdam. Later gebeurde de aan- en afvoer per vrachtwagen. Het schoolgebouw werd ingrijpend aangepast om het geschikt

te maken voor de productie, waarvoor onder meer een stoomketel en een kolenbunker werden geïnstalleerd. De productie op de huidige locatie begon in oktober 1939.

Geleidelijk aan werd de fabriek omsloten door een woonwijk (de huidige Stevenshof). In 1989 werd een compleet nieuw gebouw neergezet om te voldoen aan alle eisen en om te voorzien in de behoefte aan extra productiecapaciteit. Het enige wat nog over is van het oorspronkelijke complex is de voormalige onderwijzerswoning aan de straatzijde. Deze werd gebruikt als kantoor. In augustus 2022 werd de firma failliet verklaard, waarna het betreffende kadastrale complex is verkocht. Motieven om dit pand (grotendeels) als gemeentelijk monument aan te wijzen zijn deels bouwhistorisch: de karakteristieke voorgevel in art-decostijl met dito belettering is kenmerkend.

Interieur vertimmerd

Het interieur is meermaals vertimmerd en er zijn weinig karakteristieke kenmerken terug te vinden, op een grote schouw, een markante tussendeur en de eerste steen na, die in de achtergevel is gesitueerd. In een aanbouw, waarvan de datering nog niet duidelijk is, zijn de achtergebleven laboratoria van de fabriek te zien.

De argumenten van Oud Leiden zijn dan ook voornamelijk economisch-historisch: het ononderbroken gebruik (85 jaar) van een uniek agro-industrieel complex is belangrijk en ook typisch voor een vorm van bedrijvigheid langs de Rijn. Tenslotte zijn er de cultuur-historische argumenten: het pand is onderdeel van een voormalige onderwijsinstelling en was daarmee in de 19de en begin 20ste eeuw een sociaal middelpunt van een dijkdorp dat door Leiden is ingelijfd.

Mede daarom maakt de delegatie van Oud Leiden tijdens het bezoek aan het pand duidelijk dat het ons gaat om meer dan 'alleen de gevel', maar om het woonhuis als geheel, dat samen met de naastgelegen boerderij een van de weinige historische ijkpunten van het oorspronkelijke dijkdorp is.

Bron: Jan H.M. Sloof: Tussen Voorschoten en Leiden: Vinkweg, Rijndijk, Valkenburgse weg en Ommedijkseweg. Leiden: Uitgeverij Ginkgo, 2020, i.h.b. blz. 101-102 (fabriek) en blz. 95-98 (school). Met dank aan Gerard Telkamp.

De schouw van de voormalige onderwijzerswoning, die bewaard is gebleven in het laboratorium van het latere kantoor.

Binnenkijken is een rubriek waarin monumenten in en rond Leiden voor het voetlicht komen. Panden met een verhaal over hun bijzondere interieur, architectuur of plek waarop ze gebouwd zijn.

Nieuw interieur ademt bouwperiode uit

Sfeervol wonen in een 170 jaar oud huis

Oud Leiden Nieuws is op bezoek bij Fred uit den Bogaard en Corinne Hendriks op de Jan van Houtkade 10/10a. Het in 1850 gebouwde pand is aan de binnenkant ingrijpend aan de smaak van de eigenaren aangepast en werd een paleisje met mooie kastenwanden, geheimzinnige luikjes en een veelvoud aan vondsten die bij de verbouwing boven kwamen.

Tekst & foto's: **Hans van Klinken**

Een blik in de sfeervolle woonkamer.

In 1994 werd het pand gekocht. Het bestond uit een gescheiden boven- en benedenwoning. Door een deur in de gang te maken werden de beide huisdelen verbonden. Beneden is het

nog lang niet af, geeft Fred toe, maar boven is het al sinds jaar en dag zeer comfortabel wonen. Maar om dat voor elkaar te krijgen moest de eigenaar vele avonden aan de slag. Het uitgraven van het souterrain aan de Hoefstraatkant bijvoorbeeld maakte dat de vloer 70 centimeter onder het maaiveld kwam te liggen. Erboven is er een opkamer waar de keuken van de benedenwoning komt.

Dat graven leverde veel materiaal op, zoals scherven van geglazuurde potten en bekertjes, tegelfragmenten en een kloostermop. Dit is vermoedelijk stadsafval dat gebruikt werd om gebieden op te hogen, en is voor verdere datering voor de geschiedenis van het huis dus onbruikbaar.

Als het daarop aankomt is er al wel een ander bekend van dat eerste huis. Het werd bij de stadsuitleg van eind 16e eeuw gebouwd en is te vinden op een kaart uit die tijd van Pieter Bas. Het was ooit een voor- en een achterhuis zoals je vaker in Leiden aantreft. Tijdens het graven, vertelt Fred, werd heel verrassend een stuk van het Liernur-stelsel aangetroffen. Dat is een rioolsysteem waarbij de fecaliën apart werden verzameld, zodat het als mest verkocht kon worden. Leiden was de eerste stad in ons land waar dit experimenteel werd aangelegd. Uiteindelijk werd om diverse redenen afgezien van het verder in gebruik nemen van dit systeem¹.

Kijfhoef

Het huis werd gebouwd in een gebied dat de toen de Kijfhoef of Kijfhoek werd genoemd. Kijven staat voor strijden, kibbelen². De naam is vermoedelijk ontstaan, omdat in dit gebied raamlinden waren waar net bewerkte laken werd opgerekt op de zgn. ramen en gedroogd. Daar werden wel eens vernielingen aangericht of lakens gestolen. Dat zal zeker tot woorden hebben geleid, het kijven. Hoef zou ook hof betekenen en dan zou de huidige Hoefstraat ook de Hofstraat kunnen zijn.

Een aardig weetje is dat de mooie tuinen aan de kadekant ontstaan zijn toen de binnenvestgracht van de toen genoemde Koepoort- en Zijlgracht (resp. nu Doezastraat en Korevaarstraat) in 1870 werd gedempt, overigens met materiaal dat van de afgebroken stadswallen afkwam.³

Deurtjes

Van het huidige huis is een plattegrond bewaard. Daarop wat ouderwetse bouwbegrrippen als vloerleggers en bekkapping (is bedoeld bekapping). Aan het front is niets veranderd, maar dat geldt niet voor het huidige interieur dat langzaamaan ontstond. Zo is er op de eerste verdieping een middelgrote woonkamer met een zelfgebouwde wandbetimmering waarvoor de materialen overal vandaan zijn gehaald. Juist daardoor ontstaat een niet te dateren geheel, maar dat ademt toch de sfeer uit die goed past bij de bouwperiode van het huis.

De woonkamer is wit gehouden, wat het licht in deze ruimte goed doet. Er is een prachtig uitzicht op de kade en de er achter liggende singel. De achterkamer wordt als eetkamer gebruikt. Ook niet groot, maar met een zeer smaakvol samengestelde kastenwand en een klein kniktrapje naar de bovenverdieping. Er tegenover een blauw geschilderde schoorsteen. Hierin zitten twee kleine deurtjes die de aandacht trekken. Achter die deurtjes is een antiek Mariabeeldje te zien. In de hoek van de wandkast ernaast heeft Fred een liggend minilukje ingebouwd dat zo goed verborgen is dat je het niet vindt als je er niet van weet en waar je bijvoorbeeld geld veilig in kan opbergen.

Over al dit soort details kunnen we niet uitgesproken raken. Neem het hang- en sluitwerk. In de slaapkamer worden twee raampjes open-

De keukenkast met in de deurtjes oude gietijzeren versiering die in oude deuren werd gebruikt.

De schouw in de woonkamer

Het glazen kastje in de zijkant van de keukenkast verwerkt.

Het Mariabeeld in de schoorsteen van de eetkeuken.

Het uitzetijzer dat van een voormalige paviljoen van het voormalig Academisch Ziekenhuis Leiden komt.

Een majestueuze ombouw van de spiegel in de badkamer.

Oproep

Voor de rubriek Binnenkijken zijn we op zoek naar monumenten en andere bijzondere panden in en rond Leiden waar de redactie van *Oud Leiden Nieuws* een kijkje mag komen nemen. Panden waar je langsloopt en denkt: die zou ik weleens van binnen willen zien. Bent u eigenaar van zo'n gebouw en vindt u het leuk om de lezers van *Oud Leiden Nieuws* op papier rond te leiden? Neem dan contact op met de redactie via oln@oudleiden.nl.

gehouden met raamzetters die afkomstig zijn van de het toenmalige Academisch Ziekenhuis Leiden, met duidelijk art-deco trekken. Ook zijn er deurklinken uit de Jugendstil. Op de bovenste verdieping treffen we in de badkamer een pracht van een ombouw rond de spiegel aan. De slaapkamer is eveneens sfeervol betimmerd. De trap afkomend van deze verdieping kijk je ineens tegen een onontdekt glazen kastje aan verscholen in de zijkant van de wandkast van de eetkamer. In de keuken tenslotte, valt meteen het ouderwetse Atag gasstel op uit de jaren vijftig. Het is misschien afwijkend, maar het past helemaal bij het huis. Met zo'n mooi oud voorwerp realiseer je je dat wij te snel geneigd zijn om dingen te vernieuwen. Al deze elementen maken van nummer 10/10a een heel bijzondere sfeervolle woning aan deze oude kade, met dank aan de handige eigenaar.

De schouw in de eetkamer in blauw geschilderd.

Voetnoten:

1. Leydse Courant 17 februari 1870 en Het Liernurstelsel en Leiden op Docplayer.nl.
2. Nicoline van der Sijs Chronologisch woordenboek. De ouderdom en herkomst van onze woorden en betekenissen. Uitgeverij Veen 2002.
3. Binnenvestgracht via Wikipedia en Wikiwand.

Schothouders: een Leids fenomeen?

Voor 2019 had nog niemand gehoord van schothouders, laat staan van raamschotten¹. Daar is verandering in gekomen door onderzoek van een van de bouwhistorici van de gemeente Leiden, Edwin Orsel. Hij ontdekte ijzeren halve maantjes op sommige raamkozijnen. Dat was nog niemand opgevallen, of althans het was nergens beschreven. Na er een gezien te hebben bleken er meerdere te zijn.

Tekst & foto's: **Hans van Klinken**

In zijn speurtocht naar de functie ervan stuitte Edwin van Orsel op een foto uit vervlogen tijden waar een schot te zien is dat deels voor een opengeschoven raam staat. Die schotten werden achter die schothouders geschoven en maakte het zo onmogelijk voor een insluiper of dier om naar binnen te komen als het raam open staat². Misschien werden deze schotten ook gebruikt als anti-inbraakmiddel in de nacht (noot HvK).

Naast de halve maantjes zijn er ook schothouders met twee lippen waar het schot in geschoven kon worden. Deze beveiliging werd met een slotje vergrendeld.

Menig schothouder sneuvelt als een kozijn wordt vervangen. De kennis van deze voorwerpen was immers verloren gegaan en dus vogelvrij. Het is echter onlosmakelijk verbonden aan de bouwhistorie van het pand.

Vermoedelijk waren deze raamschotten in opkomst rond 1900 en in de jaren vijftig van de vorige eeuw nauwelijks meer te zien.

Overigens hadden niet alleen woonhuizen met schuiframes deze schotten. Winkels kenden ze ook. Dit om in de nachtelijke uren inbraak te voorkomen en kostbare etalageramen te beschermen. Orsel en zijn landelijke collega's constateerden dat er slechts één geval is van het gebruik van dergelijke raamschotten buiten

Leiden en wel in Haarlem. In onze binnenstad echter zijn de overblijfselen ervan nog volop te vinden, onder andere in de Janvossensteeg. Dat zou erop kunnen duiden dat het een typisch Leids fenomeen is. Zuinig zijn op de resterende schothouders is het nadrukkelijk advies.

Raamschotten staan klaar om te worden gebruikt op de Uiterstegracht.

Een enkele schothouder waar het schot achter wordt geplaatst.

Dubbele schothouder.

Slotgat om het schot te zekeren.

Voetnoten:

1. Joostdevree.nl bouw en architectuursite

2. Nieuwsbrief Bouwhistorie 67 van 2019 van de Stichting Bouwhistorie Nederland.

Visualisatie van verdwenen stadspoorten wordt werkelijkheid

Na de goed ontvangen presentatie van HVOL-leden Paulina Buring en Reinier Verbeek aan de Erfgoedtafel van de provincie, kwam snel positief nieuws: het stadspoorten-project van Oud Leiden ontvangt een ruimhartige subsidie om de zes verdwenen Stadspoorten van Leiden virtueel beleefbaar te maken. Met de eerder ontvangen subsidie van de gemeente Leiden is nu circa tweederde van de benodigde middelen toegezegd.

Tekst: Jan-Jaap de Haan

Het Stadspoortenproject van Oud Leiden kent drie onderdelen. Een virtuele reconstructie in 3D voor op apps en de computer, een ontwerp voor visualisatie in de openbare ruimte en een educatief programma. Een gezelschap van ruim 20 belangstellenden en vertegenwoordigers kwam deze zomer in een inspiratiesessie bij elkaar om de plannen verder vorm te geven. Stichting Verborgene Stad en bureau RuimteVerhaal verzorgden daarbij de inleidingen.

Visualisatie in het Singelpark

Op basis van de ideeën uit de sessie zullen de gemeente en Oud Leiden werken aan een ontwerpvorm voor de verschillende Stadspoortlocaties. Wethouder North beschouwt dit idee als een burgerinitiatief en heeft ambtelijke medewerking aan het ontwerp toegezegd.

*Voorontwerp voor de digitale 3D visualisatie van de Marepoort (1655-1864).
Bron: Stichting Verborgene Stad/Dutch Tilt Studios.*

Randvoorwaarde is hierbij de verkeersveiligheid op de betreffende kruispunten. Uiteraard zal er ook een begroting bij de betreffende inrichting moeten worden opgesteld. Gelukkig nemen de kansen voor visualisatie toe, nu onlangs de gemeenteraad al heeft besloten tot visualisatie van de stadsmuur en de verdwenen waltoren Bourgondië aan de Jan van Houtkade.

Educatie

De educatieve lijn van het project kreeg eveneens een bijzondere ontknoping, toen drie groepen leerlingen van de Da Vinci Technasium hun ontwerpideeën mochten presenteren aan een jury bestaande uit Oud Leiden-leden. Verschillende ideeën van bouwpakketten tot 3D brillen en voelbare miniaturen voor slechtzienden passeerden de revue. Het verhaal van de verdwenen poorten werd duidelijk inspirerend gevonden door de leerlingen van 4 havo en 5 vwo. Met de provinciale subsidie kan ook een educatief pakket voor het onderwijs ontwikkeld worden, dat tevens als rondleiding door het Singelpark kan dienen. De Vrienden van het Singelpark hebben inmiddels, net als het Centrummanagement hun steun aan het project toegezegd.

Virtueel in 3D

De grootste stappen zijn de afgelopen weken gezet met de virtuele reconstructie in 3-D. Na uitgebreide studie van historische bronnen, waaronder tekeningen, de glasnegatieven van fotograaf Goedeljee uit de 19e eeuw én de overgebleven restanten van poortsculpturen in de Lakenhal, is Stichting Verborgene Stad aan de slag gegaan met de opbouw van 3D volumes in een computeromgeving. Deze reconstructies

maken het mogelijk om de poorten straks van meerdere kanten te bekijken. Deze basismodellen kunnen gebruikt worden voor verschillende toepassingen, zoals website en apps. De poorten kunnen dan 'opgeroepen' worden met een QR-code op de betreffende locatie. Eventueel kunnen er zelfs bewegende beelden aan toegevoegd worden, zodat een korte animatiefilm onderdeel kan zijn van het project.

Het stadspoortenproject roept veel positieve reacties op. Opvallend hierbij is de steun van buiten de bekende erfgoedkringen. Het beleefbaar maken van dit verdwenen erfgoed spreekt duidelijk tot de verbeelding. Maar we zijn er nog niet. Fondsen, sponsors en kennis in natura zijn nog steeds van harte welkom voor dit project.

Stichting verwerft gedetailleerde aquarel van weeshuis in de 18e eeuw

De stichting Heilige Geest- of Arme Wees- en Kinderhuis heeft onlangs een aquarel van het weeshuis aan de Hooglandse Kerkgracht verworven. Het is een aquarel van H.P. Schouten die gemaakt is in 1782. Hermanus Petrus Schouten (Amsterdam 1747 – 1822 Haarlem) maakte een zeer gedetailleerde aquarel van het weeshuis, dat sinds 1583 aan deze gracht gevestigd is. Op de aquarel is een alledaags tafereel te zien in het Leiden van de 18e eeuw.

Wat meteen opvalt is de aandacht die Schouten heeft besteed aan de architectuur van de twee panden en vooral die van de poort. Zo wordt de poort boven de entree versierd met een beeldengroep en heeft deze als afsluiting een hoog fries met daarin vijf cartouches, waarvan de twee buitenste en de middelste voorzien zijn van een engelenkopje. Boven het fries zien we een fronton, met een tympaan, die weer bekroond wordt door het Leidse stadswapen met de twee sleutels. Aan weerszijden staan de beelden van een jongen en een meisje, in de volksmond bekend geworden als de weeskinderen Kootje en Kaatje. De gevel, het fries, en de beelden zijn allen gekleurd, iets wat, behalve de twee beelden, vandaag de dag niet meer het geval is. Ook ontbreken de twee buitenste cartouches met engelenkopjes inmiddels. Schoutens aquarel is daardoor meer dan alleen een mooi stadsgezicht van een indrukwekkend gebouw, het is tevens een belangrijke bron over de fysieke kenmerken van het weeshuis aan het eind van de 18e eeuw. Zo

is duidelijk te zien dat de gevelstenen oorspronkelijk rood geweest moeten zijn en dat zowel de fries als de tympaan blauw van kleur waren. Ook is te zien dat de beeldengroep, boven de entree, in zijn geheel gepolychromeerd was. Alle overige elementen in de aquarel lijken identiek met de werkelijkheid overeen te komen, zo zeer zelfs dat een één op één vergelijking met de situatie vandaag de dag nog zeer goed mogelijk is.

Bron: Brochure Het Heilige Geest- of Arme Wees- en Kinderhuis aan de Hooglandsekerkgracht te Leiden door Hermanus Petrus Schouten, Martine Lambrechtsen, maart 2023.

*Het Heilige Geest
Weeshuis aan de
Hooglandsekerkgracht
te Leiden, Hermanus
Petrus Schouten.
Collectie Stichting
Heilige Geest- of Arme
Wees- en Kinderhuis
Leiden.*

Liduina van Schiedam

Over een schaatsende Schiedamse schone in de Sleutelstad

In het artikel over het voormalige Lidwinahuis aan de Zoeterwoudssingel in het vorige *Oud Leiden Nieuws* geeft Hans van Klinken een mooi inkijkje in het verbouwde pand. Bij de beschrijving van de glas-in-loodvensters vermeldt hij dat hier niet Liduina maar Christus is afgebeeld. Dat het hier toch echt Liduina van Schiedam betreft, is de aanleiding voor deze bijdrage.

Tekst: **Saskia Leupen**

Dit artikel verscheen eerder in uitgebreidere vorm in Vondst van de Week, digitale rubriek van Erfgoed Leiden en Omstreken.

Het is niet gek dat er verwarring is of de afgebeelde persoon hier Christus dan wel Liduina betreft. We zien een baardloos, in wit gekleed persoon. In de linkerarm een bos rode bloemen, de opgeheven rechterhand vertoont een rode wond als teken van de kruiswond. Christus ligt voor de hand, maar hier kan net zo goed een vrouwelijke heilige zijn afgebeeld. Van Liduina is bekend dat ze vaak wordt afge-

beeld met een bloeiende rozentak. Ook de stigmata, teken van grote verbondenheid met het lijden van Christus, komen we vaker tegen in de iconografie van laat middeleeuwse heiligen, zo ook bij Liduina. Maar het is vooral het linkervenster dat de doorslag geeft: onder de martelwerktuigen is een paar schaatsen afgebeeld, hét symbool van de schaatsende heilige uit Schiedam.

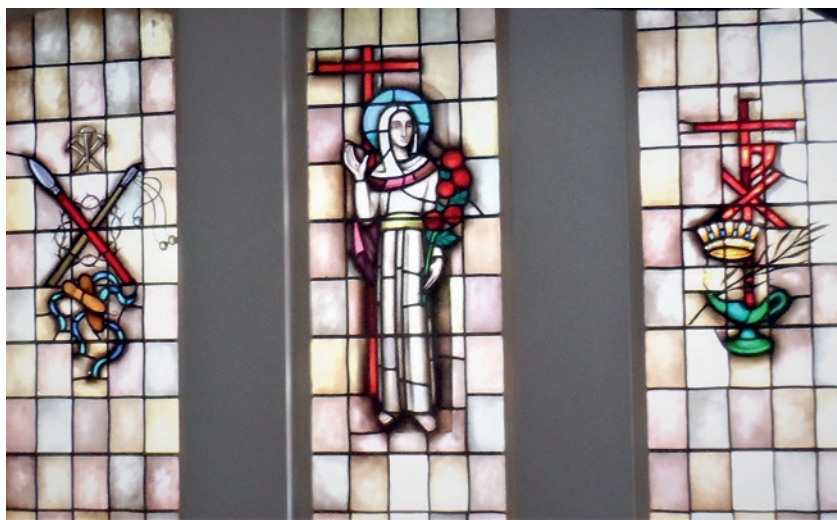
Liduina van Schiedam werd geboren op Palmzondag 1380. Op 12-jarige leeftijd werd ze ten huwelijk gevraagd, welk aanbod ze resoluut afwees omdat ze haar leven aan God wilde wijden. Als 15-jarig meisje kwam ze ten val op het ijs en raakte daarbij zo geblesseerd, dat zij de rest van haar leven aan bed gekluisterd bleef. Al tijdens haar leven is ze een legende en van heinde en verre komen er pelgrims naar Schiedam. Na haar dood op 14 april 1433 wordt ze begraven op het kerkhof van de Sint Jan de Doperkerk in Schiedam. Spoedig wordt melding gemaakt van wonderen.

Na de Reformatie brengt men haar stoffelijke resten in de Zuidelijke Nederlanden in veiligheid. Eind 19e eeuw komt de publieke verering van Liduina weer op gang en keert een deel van de relieken terug naar Schiedam. Paus Leo XII verklaart haar in 1890 officieel heilig en vanaf dat moment heeft men er een oer-Hollandse heilige bij.

De Liduinakapel in de Petruskerk

Vlakbij het Lidwinahuis, vinden we haar in de

*Pieter van Velzen, 1958.
Plastiek in Liduinakapel
Sint Petruskerk.
Foto: Jan Lagas, Erfgoed
Leiden en Omstreken.*

*Detail van de schaatsen en martelwerktuigen en de handjes en bos bloemen van Liduina.
Foto: Hans van Klinken.*

*De val van Lidyia op het ijs. Houtsneede uit de incunabel van Lidyia, Vita
alme virginis Lijdwine geschreven door Johannes (Jan) Brugman.
Collectie: Stadsarchief Schiedam.*

Petruskerk in een speciaal aan haar gewijde kapel, ontworpen door H.A. van Oerle en J.J. Schrama. Op het natuurstenen reliëf zien we Lidyia, vlak na haar smak op het ijs. Het reliëf is in 1958 gemaakt door Pieter van Velzen, beeldhouwer en glazenier (1911-1990).

Een Schiedamse bouwpastoor en bedevaarten

Dat juist de Petruskerk een Liduinakapel kreeg, heeft alles te maken met de uit Schiedam afkomstige Pastoor Th.M. Beukers. Van 1922-1954 was hij pastoor van de St. Petrusparochie en als zodanig betrokken bij de bouw van deze kerk. Sinds 1933, het jaar van de vijfhonderdste geboortedag van Lidyia, kende de Liduinaverering een enorme opleving. Overal ontstonden katholieke gezelschappen en liefdadigheidsorganisaties met Lidyia als patrones. Haar levensverhaal verscheen in schoolboeken, liederen en toneelstukken voor de katholieke jeugd.

In Leiden kreeg deze hernieuwde aandacht zijn weerslag in een levendige bedevaart traditie naar Schiedam. Op initiatief van pastoor Beukers, vertrok tussen 1933 en 1966 jaarlijks een heel gezelschap per trein of bus naar Schiedam. Voor de eerste bedevaart op 24 april 1933 kon men kaartjes verkrijgen bij

katholieke, Leidse winkeliers. Het waren vooral jonge vrouwen en meisjes, die zich tot Lidyia aangetrokken voelden. In de Leidsche Courant van 30 april 1935 is een kleurrijk verslag te lezen van de ééndaagse bedevaart, die toen al voor de derde keer werd gehouden: "Onder de druilerige lucht en een motregen begaven de pelgrims ten getale van plusminus 150 zich naar 't station, om in twee gereserveerde wagons naar Schiedam te gaan. (...) Al zingend en biddend bereikte men spoedig Schiedam". Daar luisterde de pelgrims naar "een treffende predicatie over het menselijk lijden van de H. Lidyia en bezocht men de kapel met de relieken van de heilige Lidyia". Na de koffie kregen de bedevaartgangers nog een aantal films te zien, waarna zij tevreden huiswaarts keerden.

Vanaf 1966 stopt de berichtgeving over de grootschalig georganiseerde bedevaarten vanuit Leiden. Een jaar later sloot in Schiedam de Onze Lieve Vrouw Visitatiekerk de deuren en werd uiteindelijk afgebroken. Dit was de kerk waarmee de Leidse delegatie een band had opgebouwd. De Liduinaverering werd overgenomen door de Sint Liduinabasiliek. Nog steeds komen er pelgrims naar Schiedam. Vooral chronisch zieken en bedlegerigen vinden troost bij haar.

In *Oud Leiden Nieuws* publiceren we fragmenten uit verschillende interviews van De Stem van Leiden. Daarmee hopen we u natuurlijk nieuwsgierig te maken naar de verhalen die de leden van De Stem van Leiden hebben vastgelegd. Tijdens de interviews horen we vaak onverwachte pareltjes: leuke, opmerkelijke, maar soms ook hele droevige levensgeschiedenissen passeren de revue.

Dit keer de verhalen van Jan van Kuijk en Frans Verberg.

Pareltjes in de geschiedenissen van 'gewone' Leidenars

Vijf Groenestegen met een eigen bakker

Tekst: commissie Stem van Leiden

Jan van Kuijk werd op 23 november 1938 geboren in Leiden. Het gezin woonde in een huisje aan de Uiterstegracht. Er was één kraan en een houten plee waar je voor de spoeling wat water in moest gooien. Moeder sliep in de woonkamer op een matras op de grond, Jan op de zolder, waar 's winters de sneeuw tussen de dakpannen door naar binnen viel. Hij moest voorzichtig lopen op die zolder, want als het plafond in de kamer trilde, ging het kousje van het gaslicht kapot. Later kwam er elektriciteit en een distributieradio.

Eind juli 1942 werd Jan uit logeren gestuurd bij oma, omdat moeder even niet voor hem kon zorgen. 'Ze had een punaise in haar knie, ofzo.' Toen hij weer thuiskwam, had hij een broertje: Egbert. Na de oorlog kwamen er nog een zus en een broer bij.

Diepe armoede

Er was veel saamhorigheid in de buurt. Bij mooi weer zat iedereen buiten. Ook vrouwen die bonen dopten voor de conservenfabriek.

Er was diepe armoede, al hadden de meeste mannen werk, bijvoorbeeld in de dekenfabrieken.

De grachten wisselden van kleur omdat die fabrieken erop loosden: soms was het water rood, dan weer groen. De mensen gooiden er ook hun afval in. Dus toen Jans broer er later een keer ingereden was met zijn oude fiets, moest zijn maag leeggepompt worden en bleef hij drie dagen ter observatie in het Academisch Ziekenhuis.

De bewoners waren erg wijkgebonden. Er waren vijf Groenestegen en in elk van die stegen zat een bakker en een groenteboer. Ook kappers en melkboeren waren er legio. In het kruidenierswinkeltje op de hoek van de Vestestraat kon je stroop of petroleum kopen. Alles werd afgemeten en los geleverd. Als je niet kon betalen werd het voor je opgeschreven tot het loon weer binnen was. Met Kerstmis maakte moeder deeg met rozijnen of krenten. Omdat ze zelf geen oven hadden, bracht ze het gevulde bakblik naar de bakker in de Groenesteeg. Het krentenbrood was een heel bijzonder extraatje.

Lourisbrug met Groenesteeg en dekenfabriek Van Wijk (1938). Foto: W.J. Kret.

'Je moet maar schilder worden'

Frans Verberg werd op 1 december 1942 geboren in Haarlemmerstraat 180 in Leiden. De Haarlemmerstraat was een drukke straat met verkeer in beide richtingen waar ook de Gele Tram reed. Buitenspelen was er te gevaarlijk. Daarvoor ging Frans, toen hij groot genoeg was, met neefjes naar de Leidse Hout, of de Maredijk, waar grootvader van moederszijde een wasserij had met een groot terrein.

Maar hij werd ook aan het werk gezet. Het gezin woonde boven de slagerij van vader, waar ook moeder haar handen vol aan had, naast het gezin met vijf kinderen. Die werden al jong ingeschakeld: bestellingen wegbrengen, schoonmaken. Vader maakte zelf allerlei soorten worst en de zaak liep goed. Omdat het gezin rooms-katholiek was, trok de winkel klanten van hetzelfde geloof. Ook als middenstander kocht je bij de detailhandel van dezelfde kerk. In grote warenhuizen als V&D en de HEMA hoorde je absoluut niet komen. Daarvoor ging je dan ongezien naar Den Haag.

Afwachten wat je krijgt

Het geloof werd streng beleden. Op zondag naar de hoogmis in de Harteburgkerk, op je knietjes rozenkrans bidden, biechten; als kind vond je dat de normale gang van zaken. Hij ging naar de katholieke jongensschool in de Caeciliastraat waar hij zes jaren ongemotiveerd doorbracht. Na de lagere schoolperiode begon hij aan zijn eerste baantje. Daarnaast volgde hij drie avonden per week een technische opleiding op de Don Boscoschool aan de Boerhaavelaan. Hij was gek van auto's en wilde daar zijn toekomst in zoeken.

Via via kwam hij terecht bij een garagebedrijf aan het Vrouwenkerkplein. Daar kreeg hij 10 gulden per week. Maar toen hij na twee jaar opslag vroeg, trapte de baas het voorwiel van zijn fiets. Dat was dat. Frans zocht ander werk en kreeg een aanstelling als hulp-meubelmaker in het magazijn van Vroom & Dreesmann. Heel lang heeft het niet geduurd.

Rond zijn 17e jaar kwam hij bij grootvader Nijssen in de wasserij. Er waren toen al een mangel en een droger. Dat was een vooruitgang, omdat voor die tijd de lakens op de droogzolder uitgehangen werden en op het grasveld gebleekt in de zon. Frans haalde zijn rijbewijs en mocht bij particulieren het wasgoed ophalen en terugbrengen.

Groot rijbewijs

Toen hij ook zijn groot rijbewijs had, stapte hij over naar het vervoerbedrijf Hogenes & Zonen aan de Volmolengracht. Met een vrachtwagen bracht en haalde hij kratten groenten van conservenfabriek Nieuwenhuizen bij de vrouwen die thuis bonen afhaalden en wortelen schoonmaakten. Ook sjouwde hij zijn vrachtwagen vol met kratten limonade die hij bij groothandels afleverde.

Toen hij wilde trouwen vond vader dat het werk als vrachtwagenchauffeur niet paste bij het gezin. 's Morgens om 5 uur de deur uit en moeder die dan brood moest klaarmaken, dat kon niet langer. 'Je moet maar schilder worden', zei vader. Hij belde de toekomstige schoonvader van Frans, Ladan, die een schildersbedrijf had en regelde het. Zo begon zijn schilderscarrière, want uiteindelijk begon Frans Verberg voor zichzelf als schilder.

*Haarlemmerstraat: gele tram met op de achtergrond het voorportaal van de Hartebrugkerk.
Foto G.W.M. Gussenhoven.*

Nieuwsgierig naar meer van deze verhalen?

De Stem van Leiden heeft bijna 150 interviews afgenomen en levensverhalen van de 'gewone Leidenaar' opgenomen, volledig uitgeschreven en samengevat.

Vrijwel alle verhalen zijn te lezen en te beluisteren op de website van Erfgoed Leiden en Omstreken, www.erfgoedleiden.nl onder **Collecties > Uw verhalen**.

Jan van Houtlezing door Dirk Alkemade over Pieter Vreede: voorvechter van de democratie

Jan van Houtlezing door Dirk Alkemade

Zondag 10 december, 14.30 uur

Sociëteit Amicitia

2e Binnenvestgracht 21

Pieter Vreede was een radicale patriot die in Leiden woonde in de tweede helft van de achttiende eeuw. In 1798 pleegde hij een staatsgreep die de weg vrijmaakte voor de eerste Nederlandse grondwet. Dirk Alkemade doet aan de Universiteit Leiden onderzoek naar deze roemruchte Leidenaar. Hij hoopt dit onderzoek volgend jaar af te ronden. In december komt hij alvast de Jan van Houtlezing geven bij de HVOL. We spraken Dirk over zijn onderzoek en vroegen hem waarom Pieter Vreede nu zo belangrijk is.

Pieter Vreede is geboren in Leiden als zoon van een rijke textielabrikant. Waarom besloot hij zich met politiek te mengen? 'Vreede was in 1750 geboren in Leiden. Aan het eind van de achttiende eeuw belandde de Republiek in een diepe crisis. Het ging slecht met de economie. Ook met de Leidse textielindustrie ging het slecht. Mede door de Amerikaanse revolutie (1776) begonnen burgers in te zien dat het anders moest en anders kón. Dat betekende wel dat zij in opstand moesten komen tegen de heersende klasse.'

U doet promotieonderzoek naar Pieter Vreede. Hoe bent u bij hem uitgekomen? Wat fascineert u in hem? 'Iedereen die zich een beetje verdiept in de patriottentijd of de periode van de Bataafse Republiek, zal vroeg of laat Vreede tegenkomen. Hij bemoeide zich met van alles. Kenmerkend was dat hij telkens voortvarend te werk ging. Hij schuwde niet om radicale veranderingen door te voeren. Historici klaagden al langer dat er geen biografie van hem bestond. In dat gat ben ik gesprongen.'

Welke betekenis heeft hij in onze geschiedenis gekregen? 'We kunnen Pieter Vreede beschouwen als de belangrijkste voorvechter van democratie in deze periode van de geschiedenis. Veel mensen denken dan onmiddellijk aan

Thorbecke, maar die moest weinig van volksinvalloed hebben. Als we willen weten hoe democratie voor het eerst ontstond in Nederland, moeten we naar het leven van Pieter Vreede kijken.'

In deze tijd wordt er weer volop over de democratie gediscussieerd. Ziet u parallellen tussen de 18e eeuw van Pieter Vreede en de huidige tijd? 'In de tijd van Vreede zijn mensen bang dat er té veel politieke strijd was. Dat zou zorgen voor ontwrichting in de samenleving. Sommige mensen wilden daarom democratie aan banden leggen. Vreede meende dat politieke discussies zorgden voor een 'heilzame onrust'. De burgers bleven hierdoor betrokken. Die afweging moeten we vandaag de dag nog steeds maken.'

U kunt inmiddels een boek over hem vullen. Maar waar focust u op in de Jan van Houtlezing? 'Ik werk inderdaad aan een boek over Pieter Vreede. Dat moet volgend jaar uitkomen. In de Jan van Houtlezing ga ik mij richten op twee onderdelen van Vreedes leven. Zijn rol in de Leidse patriottenbeweging in de jaren 1780 en zijn strijd voor democratie in de nationale politiek vanaf 1795. Tegelijkertijd wordt het een stoomcursus 'Nederlandse Revolutie' dus iedereen is welkom!'

De oorsprong van de Leidse deken

Lezing door Mienke Simon Thomas

Dinsdag 6 februari, 20.00 uur

Lokhorstkerk

Pieterskerkstraat 1

De in 2021 opgerichte Stichting Leidse Deken heeft twee duidelijke doelstellingen: de Leidse deken als een interessante en mooie vorm van erfgoed bekendheid geven, en weer opnieuw Leidse dekens maken. Het onderzoek naar de geschiedenis van de Leidse dekens motiveert en inspireert de vormgeving en de techniek van nieuwe dekens.

De vraag die vaak gesteld wordt is: wat is er zo bijzonder aan een Leidse deken? Om deze vraag te kunnen beantwoorden, is een diepe duik in de geschiedenis noodzakelijk. Maar gek genoeg is naar de historische Leidse dekenijverheid nog amper onderzoek gedaan.

Er bestaan wel studies over de vijf belangrijkste dekenfabrieken uit de 19de en 20ste eeuw (Zaalberg, Scheltema, Van Wijk, Zuurdeeg en de Leidsche Dekensfabriek), maar over het maken van dekens in Leiden in de eeuwen die daaraan voorafgingen was tot voor kort vrijwel niets bekend. En dat is vreemd, omdat de dekennering al vanaf 1600 belangrijk was voor

Leiden, en wat betreft haar omvang – als enige van de Leidse textielneringen – een voortdurend stijgende lijn liet zien. Omstreeks 1850 was de dekenweverij de belangrijkste inkomstenbron van de stad.

De zoektocht naar de oorsprong van de Leidse deken heeft geleid naar de jaren direct na het Leidse ontzet in 1574. In de lezing zal Mienke Simon Thomas vertellen hoe zelfs Karel V en Willem van Oranje een steentje hebben bijgedragen aan de allereerste zachte warme wollen dekens die in Leiden gemaakt werden.

Mienke Simon Thomas (1954) studeerde kunstgeschiedenis in Utrecht. Zij promoveerde in 1996 op het proefschrift *De Leer van het ornament. Versieren volgens voorschrift*. Vanaf 1993 was zij conservator vormgeving in Museum Van Beuningen, waar zij verschillende tentoonstellingen maakte. Zij schreef o.a. een handboek over vormgeving (*Goed in Vorm. Honderd jaar ontwerpen in Nederland*, 2008). In 2020 was zij betrokken bij de oprichting van de Stichting Leidse Deken en bestudeert sindsdien de dekenijverheid in Leiden.

Toegang vrij voor leden van de HVOL, niet-leden betalen € 5,00.

Spread knowledge and make it easier for people
to learn what researchers and scholars know

The Academic Audio Library

**NEW
BOOKS
NETWORK**

>500 different hosts
>3M monthly downloads

NBN is one of the largest and fastest growing podcast networks in the world

WWW.NEWBOOKSNETWORK.COM

Vooruitblik programma excursies 2024

Bij het verschijnen van deze *Oud Leiden Nieuws* zitten de excursies voor 2023 er alweer op. De Excursiecommissie heeft zich het afgelopen jaar verheugd over uw grote belangstelling voor onze boot-, fiets- en wandeltochten.

Onze commissie heeft de laatste weken niet stilgezeten, maar is alweer druk bezig met de voorbereidingen voor 2024. We denken een mooi en afwisselend programma bedacht te hebben, bestaande uit maar liefst zes excursies. De data zijn nog niet allemaal bekend, maar we

kunnen wel alvast een tipje van de sluier oplichten. In het voorjaar staan op het programma:

- **de Warmondse jaren van Jan Steenwandeling in de Staal-/Tuinstadwijk**
- **fietstocht langs alle Leidse molens**
- **excursie over de bouwfases van de Burcht**

U ziet, we hebben geprobeerd om ons aanbod zo divers mogelijk te maken. Houd de website en de maandelijkse nieuwsbrief in de gaten voor meer informatie over de komende excursies.

Boekentips

Leiden ooit, vroeger en nu

Driemaal een foto van dezelfde plekken in Leiden, geschoten in de late 19e eeuw, de jaren zeventig van de 20e eeuw en de jaren twintig van de 21e eeuw. Het zojuist verschenen boek *Leiden ooit, vroeger en nu* laat zien hoezeer Leiden in 125 jaar is veranderd – en soms juist niet.

De reusachtige katoenfabriek aan de Herengracht verdween, het stadhuis brandde af en werd herbouwd, de Rijnsburgerweg werd drastisch verbreed, Stationsweg en omgeving veranderden ingrijpend, panden aan het Rapenburg bleven juist overeind, het Levendaal werd gedempt en waar nu het Van der Werfpark is, leek ooit de universiteit te komen.

Ruim 150 foto's, voorzien van toelichtende teksten over verleden, heden en toekomst, vertellen zo delen van de geschiedenis van Leiden. Hoe er aan de Langebrug vrouwenverdriet werd veroorzaakt. Hoe de Zijdgracht in Korevaarstraat veranderde en de Paardensteeg in Prinsessekade. Dat kunstenaars met succes een school aan de Haagweg kraakten, de Haarlemmerstraat niet alleen een promenade was maar ook een plek voor ontlukende liefdes en dat er in de Pieterswijk een helderziende scheen te wonen. Enzovoorts.

Het boek is samengesteld door een speciale projectgroep van de Historische Vereniging Oud Leiden.

Leiden ooit, vroeger en nu

€ 20,00 - Uitgeverij Ginkgo

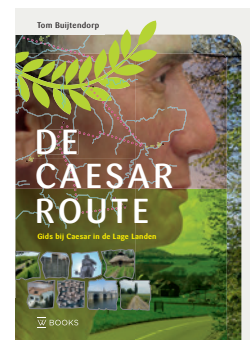

De Caesarroute

De monnik Aurelius lanceerde in 1517 de Bataafse mythe in zijn Divisiechroniek, gedrukt aan de Hooigracht. Daarin stelde hij dat de Bataven de elitetroepen van Caesar waren geweest, volgens hem wellicht de stichter van de Leidse burcht. De mythe werd verder onderbouwd in de aan de Breestraat gedrukte Batavia van Hadrianus Junius uit 1588 en bleef tot begin 19e eeuw populair. Het is de reden om in het nieuwe boek *De Caesarroute* met een wandeling door Leiden stil te staan bij de erfenis van Caesar.

De Caesarroute begint in Leiden met een bezoek aan het Rijksmuseum van Oudheden waar onder meer een in 2022 verworven gesneden steen bijdraagt aan nieuwe inzichten in Caesars uiterlijk, en een marmeren kop mogelijk is afgeleid van zijn dodenmasker. Vanuit Leiden gaat De Caesarroute verder naar Roomburg als voorbeeld van het uiterlijk van een Romeins marskamp, en gaat daarna richting Nijmegen, Limburg en Duitsland om te eindigen in de Ardennen.

Het rijk geïllustreerde boek laat zich zelfstandig lezen, maar is met de kaartjes ook bruikbaar als wandelgids in veelal prachtige natuurgebieden. Het verschijnt speciaal ter gelegenheid van de Caesarexpositie in HART Museum in Amsterdam, voorheen de Hermitage, met als een van de topstukken Caesars gezichtsreconstructie uit Leiden.

De Caesarroute. Gids bij Caesar in de Lage Landen -

Tom Buijtendorp

€ 22,95 – WBOOKS

Nagekomen bericht P.J. Bloklezing

Op 2 november werd de P.J. Bloklezing gehouden. Kester Freriks en Martijn Storms hielden een boeiend verhaal aan de hand van hun gelauwerde boek *Grensverkenningen. Langs oude grenzen in Nederland* (Athenaeum p Polak & Van Gennep 2022).

Door omstandigheden waren er helaas geen boeken ter signering aanwezig. Wie alsnog een boek wil bestellen – ook wie niet bij de lezing kon zijn – kan een mail zenden aan Kester Freriks via k.freriks@nrc.nl. Hij stuurt u dan een gesigneerd exemplaar toe, met factuur voor de boekhandelsprijs van € 27,99.

Correcties en aanvullingen

Naar aanleiding van het artikel over de verbouwing van het pand Lidwina aan de Zoeterwoudsesingel ontving OLN enkele berichten binnen dat het bijschrift bij het glas- in-loodraam in de hal niet klopt. De figuur in het midden is niet Jezus zoals werd verondersteld, maar toch Lidwina. Lezer Paul Buis gaf daarvoor een aantal argumenten, maar hij begreep de misvatting zoals die toen is beschreven. Beide ramen aan weerszijden van de figuur bijvoorbeeld zijn attributen van resp. links het lijden van Christus en rechts die van de verrijzenis, aldus Buis. De figuur

in het midden heeft duidelijk een wond in de hand. Dat wijst op de aan het kruis genagelde, lees Christus. Het is echter een stigma dat Lidwina heeft en symboliseert de sterke verbintenis met Christus. Dit laatste feit is ontleend aan de site Schiedam, Lidwina van (1380-1433) (knaw.nl) onder het kopje 'Historische feiten en vrome fictie'. Met dank aan Paul Buis.

Dit gaf Saskia Leupen aanleiding tot het schrijven van de bijdrage over Liduina van Schiedam op pagina 24.

Agenda

10 december | Jan van Houtlezing door
Dirk Alkemade met als thema: Pieter Vreede
(1750-1837)

14.30 uur, Sociëteit Amicitia, 2e Binnenvestgracht 21

6 februari | De oorsprong van de Leidse deken
door Mienke Simon Thomas

20.00 uur, Lokhorstkerk, Pieterskerkstraat 1

Hier had uw advertentie kunnen staan

Adverteren?

Neem voor meer informatie over de
mogelijkheden voor adverteren in
Oud Leiden Nieuws contact op met:

Ekrem Dursun

advertenties@oudleiden.nl

Colofon

Redactie

Marijn Kramp
Marjolein Hettinga
Marleen Hogendoorn

E-mail redactie

oln@oudleiden.nl

Opmaak

Arnold Meijer / Blue Robin dtp

Productie

Nautilus

HVOL Postadres:

Secretaris HVOL
Postbus 917
2300 AX Leiden

Website: www.oudleiden.nl

Beeldbank: [www.oudleiden.nl/
collecties/beeldbank](http://www.oudleiden.nl/collecties/beeldbank)

E-mail: info@oudleiden.nl

Rekeningnummers voor:

- contributies/schenkingen:
NL06 RABO 0322 8362 20
- betaling excursies:

NL67 INGB 0005 9012 64
KvK-nummer 40445843
ANBI-nummer 804311912
ISSN-nummer 2214-353X

Adverteren?

Meer informatie over de mogelijkheden
voor adverteren in *Oud Leiden Nieuws*?

Neem contact op met:

Ekrem Dursun

advertenties@oudleiden.nl

Kopij volgend nummer

Het volgende nummer van *Oud Leiden
Nieuws* verschijnt begin maart.

Kopij kan tot en met maandag
15 januari gestuurd worden naar
oln@oudleiden.nl.

	Akerboom BV		Macropa BV
	Alrijne Zorggroep		Glas- en Schilderwerken Van Muiden BV
	Barthen Keuken Design Center		Primavera Pers
	Barthen Rioleringswerken BV		Zorgverzekeraar Zorg en Zekerheid
	Stichting Beheer Begraafplaats Rijnhof		Hoogheemraadschap van Rijnland
	Rijksmuseum Boerhaave		Tandartsenpraktijk Zoeterwoude singel
	De Brandmeester - Vergaderlocatie		RWV Advocaten
	Breedveste BV		Schulpen Schuim BV
	Buik en Van der Horst gerechtsdeurwaarders		Serviceflat Schouwenhove
	Burgy Klassiek Bouwen		Sociëteit Amicitia
	Grandcafé De Burcht		Boutique Hotel Steenhof Suites
	Van Cleef Holding		Teekens Karstens, advocaten en notarissen
	Stichting Confessioneel Onderwijs Leiden		De Tuin van de Smid
	Du Prie bouw & ontwikkeling BV		Universiteit Leiden
	Stichting Het Eva van Hoogheveen-Hofje		Van der Valk Hotel Leiden
	De Gunst Juwelier		Museum Volkenkunde
	firma W.P Hartwijk en Zoon		Walburg Pers
	HBK fiscalisten_accountants_ expat consultants		Stichting Werk & Onderneming
	Stichting Hof Meermansburg		Stichting Zeven Leidse Hofjes
	Hooglandse kerk		Lek® makelaars en taxateurs
	Hoppezak Kledingverhuur		La Gro Geelkerken advocaten
	Legaltree		Prima Management